

column
Giselinde Kuipers

Helemaal plus voorzetsel

Toen mijn oma in 1940 vanuit Roden, Drenthe, naar Amsterdam vertrok om daar naar de School voor Maatschappelijk Werk te gaan was dat echt ver. Als ze terug naar haar ouderlijk huis wilde, moest ze eerst met de nachtboot (!) het IJsselmeer over, dan met een tram Friesland door, en via Groningen naar Roden. Tegenwoordig ben je sneller in New York - vanuit Amsterdam, en zelfs vanuit Roden.

Het besef dat de wereld niet meer zo groot is als in mijn oma's jeugd lijkt in Amsterdam minder goed doorgedrongen dan in de rest van Nederland. Dit uit zich in een aantal typisch Amsterdamse grammaticale constructies. Als het gaat over de buitengewesten, en die beginnen al in Zaandam of Abcoude, en voor sommigen zelfs in Noord en Zuid-Oost, laat de ware Amsterdammer een voorzetsel altijd vooraf gaan door 'helemaal'. "Woon jij helemaal in...?" "Moet jij nog helemaal naar...?" "Kom jij helemaal uit...?"

Ik woon al twintig jaar, en tot grote tevredenheid, in Utrecht. Een stad die werkelijk overal dichtbij is, zowel geografisch als mentaal. Amsterdamse bekenden vragen mij echter vaak, als ze me een tijdje niet gezien hebben, of ik "nog altijd" in Utrecht woon. Nog altijd - alsof buiten Amsterdam wonen een wantoestand of misverstand is waar (mijn) voortschrijdend inzicht hopelijk een eind aan maakt.

Geografische afstand vertaalt zich zo, op subtiel grammaticale wijze, in sociale en zelfs morele afstand. Deze constructies wijzen op een zeker *dédain* voor degenen die niet zo gelukkig of verstandig zijn om in Amsterdam te wonen. En die sociale afstand is inderdaad asymmetrisch: voor Amsterdammers is de rest van Nederland veel verder weg dan andersom.

Alleen: het overgrote deel van deze (ja, sorry hoor) zelfingenomen Amsterdammers komt oorspronkelijk ergens anders vandaan. Geografische wij-gevoelens zijn meestal geworteld in afkomst, geschiedenis en verwantschap. Al woon je veertig jaar in Roden, je blijft import. En ook ben je nog zo lang weg, voor de Drenten blijf je Drent, of je nu wilt of niet. Maar Amsterdammer word je binnen een jaar, als je een beetje je best doet. Een traditionele, gewortelde, Gemeinschaft-achtige identiteit, zoals "Drent" of "Limburger" is "Amsterdammer" zeker niet. Sterker nog: inwoners van Amsterdam vertellen mij vaak met enige weemoed dat "de echte Amsterdammers" tegenwoordig allemaal in Almere wonen. Dit maakt Amsterdamsheid nog raadselachtiger: het is dus

mogelijk om *nóg* echter te zijn dan zij, zonder de geografische locatie.

"Stadslucht maakt vrij" luidt het oude adagium: steden waren altijd de vrijhaven voor misfits, excentriekelingen, en opstandige types. Voor sommige mensen betekent verhuizing naar Amsterdam nog altijd een bevrijding uit verstikkende gemeenschappen en beklemmende normen. Maar hoewel import-Amsterdammers zich graag beroepen op deze Amsterdamse vrijheid ken ik maar weinig mensen voor wie vertrek naar Amsterdam een vlucht en radicale breuk is met hun verleden. Vroeger, misschien, maar tegenwoordig is dit zeldzaam. Voor de meeste mensen is "Amsterdammer" niet een identiteit die een andere vervangt en verdrukt.

Misschien ook is "Amsterdamsheid" een voorbeeld van wat mijn collega's Duyvendak en Hurenkamp een "lichte" identiteit noemen: een niet-verplichtende vorm van ergens bij horen, die typerend is voor de laat-moderne samenleving. Amsterdam als een lifestyle-keuze: twee jaar terug gothic, nu even Amsterdammer, over tien jaar misschien weer iets heel anders - huisvader in Heemstede bijvoorbeeld -- maar zo lang het duurt uit volle overgave. Dat verklaart echter niet waarom Amsterdamsheid zo'n veel krachtiger "merk" is dan andere Nederlandse stedelijke identiteiten.

Mogelijk wijst het snelle, en hevige, aannemen van de Amsterdamse identiteit er ook op dat zoiets als "Amsterdamsheid" in de kiem al aanwezig was. Naar Amsterdam verhuizen is dan: worden wat eigenlijk altijd al was. Ongeveer zoals je op de middelbare school allang kunt zien aankomen wie er straks bij het corps gaat. De meeste import-Amsterdammers gaan, eenmaal aangekomen, door met het leven van het leven dat al voor ze op de rails stond: hogere middenklasse, cultureel, linksig, kosmopolitisch, genoeg zelfkant en rafelrand om interessant zijn (maar geen Rotterdamse toestanden graag), zelfbewust, en onderweg naar boven. De meeste import-Amsterdammers lijken dus ook bij aankomst al behoorlijk op elkaar.

Als socioloog, en als Utrechter, bevalt deze verklaring me wel. Veel import-Amsterdammers eigenen zich het aura van Amsterdam snel toe omdat het een gestolde versie is van alle attributen die in de een specifiek segment van de middenklasse veel status hebben. Klassedédain is natuurlijk niet chic. Maar je mag best neerkijken op mensen die "helemaal" op de verkeerde plek wonen. Daar hebben ze immers zelf voor gekozen. ■